

De postduif en zijn belagers: fabels en feiten rond een wedstrijdvlieger van 300 gram

Rob G. Bijlsma

Om de zoveel jaar plegen postduivenhouders de wereld voor te houden dat het nu toch echt te gek wordt met die roofvogels: het worden er steeds meer, ze vreten al m'n duiven op, de duivensport gaat te gronde, enzovoort, *ad infinitum*. Gevolgd door radicale oplossingen in de trant van: weg met die roofvogels. In die wederkerende klacht zit een kern van waarheid, namelijk: roofvogels, sommige soorten althans, eten inderdaad postduiven. De rest is onzin.

Welke roofvogelsoorten eten eigenlijk duiven?

Van de 15 in Nederland broedende soorten roofvogels gaat dat op voor Havik en Slechtvalk. Het zijn vogeljagers van 650-1100 gram, die prooien ter grootte van 300 gram (formaat postduif) gemakkelijk aankunnen. De Sperwer, door duivenhouders in één adem genoemd met Havik en Slechtvalk, is géén postduiveneter van betekenis (minder dan tien op >17.000 prooien; Opdam 1978, Bijlsma 1993).

Komen er steeds meer roofvogels?

Wie zijn huiswerk doet weet dat geen enkele soort ongebreideld toeneemt. Ook roofvogels niet (zie de komende vogelatlas van Sovon). Haviken in Nederland zijn al enkele decennia stabiel (1800-2000 paren), hoewel ze qua verspreiding wél een uitbreiding hebben laten zien (Bijlsma 1993, Bijlsma 1998-2018). De toename in het westen wordt gecompenseerd door een afname op de zandgronden in het oosten (zie ook Müskens *et al.* 2016). De Slechtvalk kwam in 1990 als broedvogel binnen (1 paar), en de Nederlandse populatie is in de daaropvolgende decennia gegroeid naar ruim 200 paar (van Geneijgen 2014). Diens groei is inmiddels aan het afvlakken.

Eten roofvogels steeds meer duiven?

Dat is, voor althans de Havik, aantoonbaar onjuist. Het is omgekeerd: was de postduif halverwege de vorige eeuw nog stapelvoedsel van Haviken (in de broedtijd), vanaf de late jaren tachtig is dat drastisch veranderd (Bijlsma 2016b) en moeten Haviken op de zandgronden sappelen om aan de kost te komen (Rutz & Bijlsma 2006). Dat is waarschijnlijk een gevolg van een daling van het aantal postduivenhouders – en dus aantal postduiven? – in Nederland (van 120.000 naar een kleine 18.000 in de afgelopen vijftien jaar; V. Hoogerwerf *in* De Stentor, 16 juni 2018), immers een vergrijzende sport. Het aandeel postduiven in het zomermenu van Slechtvalken kan fors zijn, zij het met grote variaties naar broedlocatie (én niet altijd onderscheid gemaakt naar post- of stadsduiven; zie o.a. in deze Takkeling Helmers *et al.* over een Middelburgs slechtvalkenpaar, en Van Dijk & Jansen 2017 over een Gronings paar).

Eten Havik en Slechtvalken de prijsduiven?

Duivenhouders die deelnemen aan wedstrijdvliegen selecteren streng in hun duivenbestand. Kneusjes worden gewied, want een kostenpost die niets oplevert. Herhaaldelijk verdwalen, te laat terugkeren op honk na wedvlucht? Weg ermee. Kweken en wedstrijdvliegen gebeurt met duiven waar de duivenhouder toekomst in ziet. De duiven die in de prijzen vliegen zijn vaak oudere, ervaren duiven. Die ervaring toont zich onder meer in het onderkennen (en ontwijken) van obstakels (hoogspanningsdraden, glas, verkeer) en gevaar (roofvogels), in hun leervermogen (hoe van losplaats naar honk te vliegen), en hun aanpassingen aan wisselende omstandigheden onderweg (tegenwind, droogte, atmosferische storingen, dag/nacht). Juist die duiven worden zelden door roofvogels gepakt. Haviken, bijvoorbeeld, zijn heel selectief in hun jacht: afwijkende, vermoeide en jonge duiven, die zijn de klos (Bijlsma 2005, 2012a, 2016b). Dat geldt ook voor de keuzes die Slechtvalken maken (Vlugt 2002, Bijlsma 2016a, Shawyer *et al.* 2000, Henderson *et al.* 2004). Kortom, roofvogels doen hetzelfde als duivenhouders: ze wieden de mindere goden eruit (geldt ook voor de andere vogelsoorten die ze grijpen, gezien het hoge aandeel jonge vogels in zomerdiëten; zie ook Van Nus & Kleefstra 2017).

Gestrande jonge postduif, de dag ervoor op 166 km afstand losgelaten voor een vlucht, ontsnapt aan een aanval van een jonge Slechtvalk, Bokkenleege, 24 juli 2016 (Foto: Rob Bijlsma, zie ook Bijlsma 2016a). *Just escaped from a Peregrine's attack, a juvenile racing pigeon that had been released the day before at a distance of 166 km, 24 July 2016.*

Hoe groot is de sterfte onder postduiven veroorzaakt door roofvogels?

Voor wat betreft Haviken zijn daar inmiddels verschillende schattingen voor gemaakt, alle gebaseerd op uitgebreid materiaal verzameld over een reeks van jaren. Aan elke becijfering kleven bezwaren, maar de studies beschrijven netjes waarop de rekensommen zijn gebaseerd. De schattingen lopen niet zo ver uiteen: 0.1% (Rosendaal 1995), 0.1% (Vlugt 2002) en 2.5% van het totale aantal postduiven (Bijlsma 1993). Aangezien jaarlijks de helft van het postduivenbestand dood gaat (in meerderheid door het selecteren van de duivenhouder zelf; ondanks kweken blijft zijn duivenpopulatie ongeveer op hetzelfde niveau hoewel zijn kweekparen twee jongen per koppel grootbrengen), is de bijdrage aan die sterfte door Haviken klein (plus dat het voor de helft of meer om jonge duiven gaat, sowieso de categorie waarin wordt gewied). Voor Nederlandse Slechtvalken kunnen we deze berekening nog niet maken (te weinig materiaal). In Engeland was dat wel mogelijk; daar werd 3.2-4.2% van de verliezen onder postduiven toegeschreven aan predatie door Slechtvalken (3800 paren kunnen kiezen uit 13 miljoen postduiven; Shawyer *et al.* 2000), met grote verschillen per regio. Voor Schotland werd becijferd dat minimaal 1.2% van de Schotse postduiven in de maag van een Slechtvalk terecht kwam (Henderson *et al.* 2004), zij het dat hier werd gewerkt met vragenformulieren verspreid onder duivenhouders (waarbij soms grotere verliezen werden opgegeven dan de duivenhouder in kwestie aan duiven had).

Pakken roofvogels een willekeurige postduif?

Daar lijkt het niet op. In meerderheid worden jonge duiven gepakt, maar dat kan in verhouding zijn met het aanbod van jonge duiven, zoals vastgesteld in Engeland bij Slechtvalken (Shawyer *et al.* 2000) en Nederland (Bijlsma 2016b). Er zijn echter duidelijke aanwijzingen dat het vooral ‘verdwaalde’ of over hun doel (het honk, tijdens wedvluchten) heengeschoten postduiven zijn die door Haviken worden gegrepen (Rosendaal 1995, Vlugt 2002). Dat werd ook voor Engelse Slechtvalken geconstateerd (Shawyer *et al.* 2000). De studie van Bijlsma (2005, 2012a) aan havikpredatie op postduiven laat ook duidelijk zien dat Haviken tijdens wedvluchten vooral afwijkende (qua kleur, binnen groepen) postduiven bejagen uit nakomende kleine groepjes (of enkelingen), en de tragere (vermoeide?) duiven die deels al de weg kwijt zijn (zie ook Vlugt 2002, Vlugt 2010).

Postduiven nemen niet af door roofvogels, omgekeerd is de postduivencrash mede-oorzaak van een dalende havikstand

De ironie van de duivenhouderklacht is tweërlei: (a) net als in de jaren zestig de klacht van Britse duivenhouders (dat de Slechtvalken hand over hand toenamen; zie Ratcliffe 1980) aan het licht bracht dat exact het omgekeerde gaande was (Slechtvalk in vrije val), zo ook is de huidige klacht ongegrond (Havik neemt af in de provincies met de meeste postduivenhouders; toename Slechtvalk vlakt af), en (b) postduiven nemen niet af door roofvogels, maar roofvogels hebben het wél moeilijk door de sterke afname van postduiven (Bijlsma 2016b, López-López *et al.* 2009, Rutz & Bijlsma 2006a). Dat laatste wordt zichtbaar in dalende aantal-

len Haviken (Rutz & Bijlsma 2006, Bijlsma 2016b) en een afnemend broedsucces (hoe kleiner het aandeel postduiven in het menu, hoe minder jongen een havikpaar grootbrengt; Vlucht 2010). Dat nog los van allerlei andere problemen die roofvogels, en dan met name de voegeleers, tegenwoordig ondervinden in het snel veranderende landschap (Rutz & Bijlsma 2006, Rutz *et al.* 2006, Siepel *et al.* 2009, Galván *et al.* 2010, van Manen 2011).

Daarom: lang leve de postduif

Ik heb het eerder betoogd: roofvogelaars zijn liefhebbers van postduiven (Bijlsma 2012a). Een florerende postduivenhouderpopulatie staat immers garant voor veel postduiven, en dan ontstaat een mooie visvijver voor de grote vogeletende roofvogels. Al moet ik een voorbehoud inbouwen: in de huidige duivensport is gebruik van antibiotica en andere medicijnen niet gering, niet iets wat je via via in roofvogels wil terugvinden.¹ Misschien moeten de – al dan niet met hun hobby gestopte – duivenhouders, in plaats van aan te dringen op het opheffen van roofvogelbescherming, hun sport aantrekkelijker maken voor hun kinderen en kindskinderen (die nu liever gamen of festivals bezoeken of op internet rondhangen)? En als dat niet lukt, het nemen zoals het is, ofwel: de glorie tijd van de duivenhouderij is voorbij. Ondertussen misschien nadenken over intelligentere, werkzaamere en legale oplossingen hoe postduiven beter te vrijwaren van predatie door vliegende rovers? Dan kunnen die paar roofvogels ongestoord verder leven, een stand van zaken die we – na decennia van vervolging en vergiftiging – zouden moeten koesteren (en die in de wet is vastgelegd).

Summary

Bijlsma R.G. 2018. Racing pigeons and their nemesis: fables and facts surrounding a racer of 300 grammes. De Takkeling 26: 103-108.

Pigeons fanciers claim, as in the past, that Goshawks, Sparrowhawks and Peregrines have become ‘too numerous’ and are responsible for killing huge numbers of racing pigeons, causing fanciers to abandon their hobby (apparently, number of fanciers dropped from 120.000 to <18.000 in past 15 years). However, only Goshawk and Peregrine are known to prey extensively on racing pigeons, the former accounting for a toll of 0.1-2.5% of pigeon numbers. Goshawks have been stable at 1800-2000 pairs for decades, Peregrines increased from 1 pair in 1990 to >200 recently (showing levelling off). Goshawk predation of pigeons is mostly targeted at young birds, stragglers and birds lost during racing. The decline in numbers of racing pigeons (caused by ageing of the fancier population) is mirrored by a decline of racing pigeons in Goshawk diets. The present decline of Goshawks in parts of The Netherlands, in parallel with declining breeding success, is partly caused by food shortage (with major contribution of dwindling numbers of racing pigeons).

¹ Nog los van kwade geesten die elkaar – via afgeschermd babbelscherm op internet – tippen welke middelen op duiven te gebruiken om roofvogels het leven zuur te maken (waaronder ontstekingsremmers met diclofenac, waarvan ze hopen dat roofvogels het binnen krijgen).

Kleine bloemlezing van literatuur over aantalsontwikkeling en voedselkeus van roofvogels, toegespitst op Havik en Slechtvalk²

De kennis over Nederlandse roofvogels is massief, met als neveneffect: journalisten broddelen maar wat aan de hand van een interviewtje zus, een anekdote zo, te lui om echte kennis tot zich te nemen, perspectief aan te brengen of waarheid en verdichtsels van elkaar te scheiden. Ook de vele pogingen om niet-roofvogelaars (in casu: jagers, boeren, postduivenhouders en weidevogelbeschermers) achtergrondkennis te geven, heeft weinig opgeleverd: dezelfde ideeën overheersen als toentertijd, gelukkig echter niet bij iedereen.

Over aantalsontwikkeling van roofvogels in Nederland en daarbuiten (zie ook Sovon-atlassen)

- Bijlsma R.G. 1988. De Havik *Accipiter gentilis* in Nederland in de 20ste eeuw. Limosa 61: 133-136.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G. 1995b. Nederlandse roofvogels 2: aantalsontwikkeling in Nederland. De Nederlandse Jager 100(13): 10-11 (zie ook Vanellus 49: 71-73, 1996).
- Bijlsma R.G. 1995c. Nederlandse roofvogels 3: de stand van de havik nader bekeken. De Nederlandse Jager 100(15): 32-33.
- Bijlsma R.G. 1998-2018. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 1997-2017. De Takkeling 6: 4-53, 7: 6-51, 8: 6-51, 9: 12-52, 10: 7-48, 11: 6-54, 12: 7-55, 13: 9-56, 14: 6-53, 15: 7-38, 16: 8-55, 17: 7-50, 18: 5-33, 19: 6-51, 20: 10-45, 21: 5-48, 22: 4-54, 23: 4-51, 24: 5-60, 25: 8-60, 26: 5-47.
- Bijlsma R.G., Bakker S., van Galen T., Kleefstra R., Mulder J. & de Vries C. 2007. Broedende roofvogels op het Friese vasteland: verspreiding, aantallen, trends en voedselkeus. De Takkeling 15: 48-72.
- Bijlsma R. 2012b. Predatielandschap. In: Mijn Roofvogels: 220-235. Atlas, Amsterdam & Antwerpen.
- Muskens G.J.D.M., Thissen J.B.M., van der Horst Y., Schreven K.M.T., Visser D. & Zollinger R. 2016. Europäisches Greifvogel-Dichtezentrum im Reichswald bei Kleve. Charadrius 51: 63-79.
- Rutz C. & Bijlsma R.G. 2006. Food-limitation in a generalist predator. Proc. R. Soc. B. 273: 2069-2076.
- Rutz C., Bijlsma R.G., Marquiss M. & Kenward R.E. 2006. Population limitation in the Northern Goshawk in Europe: a review with case studies. Studies in Avian Biology 31: 158-197.

Over Haviken (en wat Sperwers)

- Bijlsma R.G. 1988. De Havik *Accipiter gentilis* in Nederland in de 20ste eeuw. Limosa 61: 133-136.
- Bijlsma R.G. 1989. Goshawk *Accipiter gentilis* and Sparrowhawk *A. nisus* in the Netherlands during the 20th century: population trend, distribution and breeding performance. In: Lumeij J.T., Huyskens W.P.F. & Croin Michielsens N. (red.), Valkerij in perspectief. pp. 67-89. Nederlands Valkeniersverbond "Adriaan Mollen"/Stichting Behoud Valkerij, Monnickendam.
- Bijlsma R.G. 1992. De Havik *Accipiter gentilis* in Noord-Nederland in 1965-91: aantalsontwikkeling, voedselkeus, broedsucces en bedreigingen. In: Quist M. (red.), Roofvogels: bedreigend of bedreigd?, pp. 9-62. WRNON, Appelscha.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G. 1995a. Nederlandse roofvogels 1: waarnemen, ervaring en de juiste cijfers. De Nederlandse Jager 100(11): 8-9.
- Bijlsma R.G. 1995b. Nederlandse roofvogels 2: aantalsontwikkeling in Nederland. De Nederlandse Jager 100(13): 10-11.

² Let wel: veel van onderhavige literatuur is gratis beschikbaar via sites als www.natuurtijdschriften.nl en www.nou.nu. Zie verder de website van de WRN.

- Bijlsma R.G. 1995c. Nederlandse roofvogels 3: de stand van de havik nader bekeken. De Nederlandse Jager 100(15): 32-33.
- Bijlsma R.G. 1995d. Nederlandse roofvogels 4: relatie prooi-predator. De Nederlandse Jager 100(17): 12-13.
- Bijlsma R.G. 1995e. Nederlandse roofvogels 5: voedselkeus. De Nederlandse Jager 100(21): 12-13.
- Bijlsma R.G. 2005. Stootduik als succesvolle strategie bij de jacht van Haviken *Accipiter gentilis* op Postduiven *Columba livia*. De Takkeling 13: 112-120.
- Bijlsma R.G., Bakker S., van Galen T., Kleefstra R., Mulder J. & de Vries C. 2007. Broedende roofvogels op het Friese vasteland: verspreiding, aantallen, trends en voedselkeus. De Takkeling 15: 48-72.
- Bijlsma R. 2012a. Postduiven. In: Mijn Roofvogels: 212-219. Atlas, Amsterdam & Antwerpen.
- Bijlsma R.G. 2016b. Postduiven *Columba livia* als prooi van Haviken *Accipiter gentilis*: veranderingen in de afgelopen eeuw. De Takkeling 24: 194-207
- Galván I., Bijlsma R.G., Negro J.J., Jarén M. & Garrido-Fernández J. 2010. Environmental constraints for plumage melanization in the northern goshawk *Accipiter gentilis*. J. Avian Biol. 51: 523-531.
- Manen W. van 2011. Lange-termijn veranderingen in dichtheid en reproductie van Haviken *Accipiter gentilis* in een sterk door mensen beïnvloed landschap. De Takkeling 19: 197-212.
- Opdam P., Thissen J., Verschuren P. & Müskens G. 1977. Feeding ecology of a population of Goshawk *Accipiter gentilis*. De Takkeling 118: 35-51.
- Opdam P. 1978. Feeding ecology of a Sparrowhawk population (*Accipiter nisus*). Ardea 66: 137-155.
- Rutz C., Bijlsma R.G., Marquiss M. & Kenward R.E. 2006a. Population limitation in the Northern Goshawk in Europe: a review with case studies. Studies in Avian Biology 31: 158-197.
- Rutz C. & Bijlsma R.G. 2006b. Food-limitation in a generalist predator. Proc. R. Soc. B. 273: 2069-2076.
- Siepel H., Siebel H., Verstrael T., van den Burg A. & Vogels J. 2009. Herstel van lange termijn effecten van verzuring en vermessing in het droog zandlandschap. De Levende Natuur 110: 124-129.
- Vlugt D. 2002. De Postduif *Columba livia* als prooi van de Havik *Accipiter gentilis* in de duinen van Noord-Holland. De Takkeling 10: 135-19.
- Vlugt D. 2010. De betekenis van Postduiven *Columba livia* voor Haviken *Accipiter gentilis*, en vice versa. De Takkeling 18: 204-223.

Over Slechtvalken

- Bijlsma R.G. 2016a. De leercurve van een jonge Slechtvalk *Falco peregrinus* en een jonge postduif *Columba palumbus*. De Takkeling 24: 143-147.
- Dijk K. van & Jansen M. 2017. Een broedgeval van de Slechtvalk in de stad Groningen in 2016. Grauwe Gors 44: 23-27.
- Geneijgen P. van 2014. Herkomst en populatiedynamiek van broedende Slechtvalken *Falco peregrinus* in Nederland: de eerste 24 jaar van een populatie in opbouw. De Takkeling 22: 148-162.
- Henderson I., Parrott D. & Moore N. 2004. Racing pigeons – impact of raptor predation. Scottish Natural Heritage & Scottish Homing Union.
- Nus T. van & Kleefstra R. 2017. Voorjaars- en zomerdieet van Slechtvalken in relatie tot voedselaanbod op de oostelijke Waddeneilanden. Limosa 90: 13-24.
- Ratcliffe D.A. 1980. The Peregrine Falcon. Poyser, Calton.
- Shawyer C., Clarke R. & Dxiom N. 2000. A study into the raptor predation of domestic pigeons. Department of the Environment, Transport and the Regions, London.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl